

A TŰZ

HOLTI MÁRIA

1.

Közeledett a farsang. A síkság és a kezdődő hegyvidék könyök-hajlatában mintha az ördög szabadult volna el. Nem is egy, de több. Több száz.

Farsang volt máskor is; a beöltözésre hajlamosak máskor is beöltöztek, házaltak máskor is, de a készülődésnek ilyen hőfokára senki nem emlékezett. A téli tunyaság, begubózottság bosszulta itt meg magát, a mozgás teljes hiánya; télen a látható világban semmi, de semmi nem változott: szenvedtek a fagytól és a hidegtől, a jeges, hajnalra ha átmelegedő lábaktól, a szalonna- és káposzta-leves-adagok bőséggrafikon-vonalának lefelé ívelésétől, a mindig füstölő csikótűzhelyek szemfolyató csipésétől, a kilátástalan hókotrástól. A tél előrehaladtával halkultak a szerencsétlen cinkék, verebek protest-songjai, alázuhantak valahová az alsó C környékére. Egyre gyakoribbak lettek a nyúlcsapások; a varjak kétségbeesett, nagy néhai károgásán érződött: inkább hivatástudatból, mint belső szükségből teszik. Alkonytájt egyre gyakrabban hangzott el a jövendölés: ma éjjel aztán a nyúl is az anyjához bújik. Furcsállották ezt a farkasordító hideget, mivel a nagy, igazi telek már kezdtek feledésbe menni az utóbbi években. A folyó szépen beállt, annyira, hogy óvatos oldalazással száraz lábbal lehetett rajta átmenni. Ez a száraz lábbal való közlekedés a folyón még azzal az előnnyel is járt, hogy a visszhang visszatért, olyan élesen és tisztán, mintha a hangok mikrofonból jöttek volna, recsegőbből, igaz, de azért mikrofonból. A jelenség feletti örömmükben-e, de kinn a hócsapásokon egyensúlyozva alkalmasint olyan lárma kerekedett, mintha varjak csapták volna konjunktúráik idején, melegebb napokon. A tél folyamán háromszor ha látták a napot, vaskos

köpenybe burkolózva, akár a városi gázlámpák vonagló decemberi délutánokon.

1964-et írtak.

Munkabíró embert nagyítóval ha találhattak ebben az élelmes kis városkában. Ki-ki ott töltötte szabad idejét is, ahonnan a kenyérét remélte. Volt ott ugyan egy kis szappanfőző üzem; 1963-ig ontotta is a füstöt, pár hónapig, aztán, amilyen észrevétlenül megnyílt, ugyanolyan szerény lemondással zárta be kapuit. Nem volt piaca. A fiatalabbja akkor még nem értette, mi az, hogy piac, az öregebbje nagyon is, ezért nem szorult emlegetésre. Az Amerikát járt sánta borbély próbálta meg egyszer mégis megfogalmazni mindenki számára: Piac az, amikor az ember két aranyból másfelet reklámra költ, a maradékkal pedig megpróbál valamit kezdeni. A megrendelés meg csak dől, dől, és valaki betegre keresi magát.

Nagyon szép és világos meghatározás volt ez a kisvárosiak számára, lelket és ötleteket simogató, de kezdeményezést lohasztó is, mert éppen az a két aranytallér volt az, ami hiányzott; aminek a tiszta huszonöt kamatlábmentes százalékból kezdeni lehetett volna valamit. A várak megkonstruálását. Különben sem tudta senki, hogy másnak mi je van, mennyi és miben, ezért sejtelmesen, titokzatosan célozhattak ködös tervekre, kibontakoztatandó vállalkozásokra, műhelyek, különféle intézmények megnyitására, de hát mindez még tervek voltak csak, bátortalan, dadogásos suttozás, afféle önértelmelengető ábránd, viszont aminek az égvilágon semmi sem állja útját, kivéve az időt, amit a fizika a tempus szó alapján t -vel jelöl. Mert várni kellett, mint mindenhez: utoljára hagyni a tényéron a jobb falatokat, hogy amíg a vacakabbja fogy, az is jobb ízt kapjon, a szebb végkifejlet ígérete által; új lábbelit, ruhát addig tartogatni érintetlenül a szekrényben, várva egy eljövendő, igazán méltó és ünnepélyes alkalomra, amíg az nevelésesen ódivatúvá nem vált, és amíg a molyok szét nem rágták. Illett például köznap délelőttökön elsétálni a két bank valamelyikébe, ott elrágódni egy ideig a külföldi pénznemek közszemlére kitett táblázatán, aztán kint nyegle, flegma tartással a falnak dőlve megbeszélni a kurzusváltozásokat, tekintettel az órékre, de még a jenekre is.

A tollasodás reményében kukorékoltak a kakasok is, és szintén a gazdagodás reménye lehetett az, ami rábírta a fazekakat a mérhetetlen mennyiségű és skorbutképző kukoricamálé rotyogtatására emberi élelem gyanánt. Sokan úgy képzeltek a várakozási idő letelte utáni kort, hogy az lesz a Kánaán egy ideálisabb változata,

annyi más korszak után, kezdve a kőkorszaktól; az lesz az ízletes ételek kora, melyben helye lesz az úgynevezett színházi vacsorának is, a késő esti ebédnek, úgy este tíz felé, ami lehet bográcsgulyás is, de olyan sűrű, hogy megáll benne az alpakka kanál. És másnap előlről az egész. Mindez idő kérdése volt, hónapok, esetleg éveké is, attól függően, hogy a távol lévő dolgozók mikor látják jónak a sorompók leeresztését megsokasodott javaik előtt.

A hóolvadást, a jegek rianását és a tavaszt megállítani az éhezés éveit sem tudták; a február felért egy hadgyakorlattal, a március érkezése is recsegett-ropogott a folyó völgyben; kozmikus hangok, zörejek szálltak fel a folyó felől, míg a hidegtől, fényhiánytól elgyőört ekcémás fák nyújtózkodtak a sápadt, citromsárga nap felé. Olyankor tavasztájt az is megesett, hogy egy-egy reménység személyesen futott be, kopottan, éhesen, s mivel az egyértelmű célzásokra sem vette a lapot, távozott anélkül, hogy csörömpölve összetörte volna a reményeket.

Túlzás volna a városka szóval illetni ezt a települést. Város ugyan, egy tizenhatodik századi alapítólevél szerint, saját címerrel, korhű jobbágyokkal, halastóval, pellengérral és a legfontosabb kellékekkel ahhoz, hogy meglegyen a feudális jelleg. Ezt a feudális jelleget igazította meg azután a történelem olyannyira, hogy a hatalmas, pöffeszkedő várnak inkább csak az alaprajza maradt fenn az utókorra, míg a nyilván olasz mester faragta kút kávája egészben, és szolgál döggút gyanánt. Alapos igazítások voltak ezek, melyekkel sokáig senki nem törődött, különösen nem, mióta Európában a lokális csetepaték kimentek a divatból; az aggodalom, a gyászok, a rózsafüzéres imádságok helyét a fentebb említett ambíciók foglalták el. És ezek az ambíciók nem látszottak túlságosan képtelennek, mióta, mint dicséretes kezdeményezés, beindult a szappanfőző. Ennek az üzemnek a helyén azután egy esernyőgyár létesült, majd pedig ezzel szimbiózisban a *Vasárnapi Hírnök*.

Ez a *Vasárnapi Hírnök* sok érdekességgel szolgált. Többek között azzal is, hogy az olvasókkal íratta a cikkeket, fedőnevek alatt. Fedőnévvel szedték ki a kommentárokat, sőt a folytatásos regényeket is. Ez a módszer eléggé kényelmesnek bizonyult, és az írások viszonylag rövid, alig pár napos átfutási idő alatt lementek.

Volt ebben a *Hírnök*ben piaci híradó, napi valutaárfolyam (egy titkos felmérés alapján kiderült, hogy ez a legnépszerűbb rovata az újságnak), divattanácsadó, egy-egy rovat kül- és belpolitika, fél oldal nevetés is. Népszerű volt még a teljes diszkrécióval szerkesz-

tett házassági rovat is, az ismerkedjünk oldal. Volt itt keresztretjvény is, bár soha senkinek nem sikerült elnyernie a szédületes első díjat, lévén, hogy a legjellemzőbb tételek ilyenek voltak: Julius Caesar mondta, amikor a halpiac közelében összefutott egy önmagával meghasonlott rabszolgával, aki viszont pszichoanalizáltatni szeretne volna magát. 19 betű. A második betű AE, a tizenegyedik OE.

1964-et írtak, a nap fehéren süttött, a városi státusú település telve volt megfeszített reménykedéssel, várakozással. Január vége, és jobb híján ott volt a maskarajárás ideje. Ami pénzforrást is jelentett.

Amint az várható is volt, szinte egyetlen éjszaka leple alatt nyílt ki egy nevetségesen szerény maszkkészítő műhely. A vállalkozó szellemű mester alaposan meghányta-vethette a dolgot, mert vagy száz különféle maszk ékesítette az ajtót. A maszkok az utca felé az ajtón lógtak, bognárszeggel felerősített madzagokon. Reggelre az ajtó előtt tülekedett az egész település. Ki-ki a maga módján igyekezett elismerő szavakkal illetni a mester igyekezetét, szorgalmas munkáját. Abban kivétel nélkül egyetértettek, hogy a maszkok éjszakák hosszú során át készültek, mialatt ők aludtak, vagy más, hasonlóan hasznos dologgal voltak elfoglalva. Volt ebben az udvarias bámészkodásban egy kis tisztelet is, hiszen azzal tisztában voltak, hogy ami a dolog anyagi részét illeti, bizony nem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy maszkvásárlásra költsék kukoricamálén összpórolt fillérjeiket.

- De szép!
- Milyen különös!
- Milyen élethű!
- Milyen jól eltalálta a színeket!
- Milyen tartósak!

Ilyen és ehhez hasonló megjegyzéseket hallattak a mester előtt, mintegy mentegetőzésképpen, amiért csak tapogatták a maszkokat, kotorásztak közöttük; a pulton összedobálták őket, némelyikről a szalag is letépdőtt a nagy tülekedésben. Az ötlettől inspirálódva széledtek szét, és néhány órán belül az alkotás csendje lebegte be a hófehér, a faágak vízszinteseitől és függőlegeseitől rézkarcszerű tájat, benne a városkát, mert hiába ismételtette a mester: — Tessek megpróbálni! Szabad a próba! Bármelyiket veszik, csak egy húszasba kerül! —, senki nem tartotta magát annyira bolondnak, hogy beugorjon és maszkokra herdálja a pénzt. Elherdálni még

egy húszast sem, még akkor sem, ha azok a maszkok elnyúhetetlenek, mi több, alkalmasint el is ajándékozhatók. Hiszen olyan élethűek!

Legtöbb dolguk a fűrészeknek akadt. A fűrésztelepen nem énekeltek olyan odaadással a fűrészek, mint itt a szalmatetők alatt; rozsdás varrógépek nyikordultak meg, morogtak rekedten a szedett-vedett rongyokon való szaladgálástól, a jobb holmikon meg-lódultak, vigonyán futkostak. Királyi palástok, kolduskacagányok, bergamói katonaoöltönyökre emlékeztető rézgombos hacukák kerültek ki a vaslovak alól, zárt ajtók mögül, sutyorgástól körülvéve. Készült a jelmez, a maszk, a titkok titka, amit se rokoni kötelék, se barátság fel nem oldhatott. Róka- és farkasporfák, borvirágos orrú és bibircsókos piaci kofák, rablóvezérek irgalmatlan pofalemezei kerültek ki a kékkes kezek alól; hajcsárok és patikusok, szarvas ördögök, napóleoni katonák arca. Olyan gyorsan szántott az ihlet, hogy egyetlen nap alatt elkészült a varázslat, hogy utána annál keservesebb legyen kivárni a karnevál napját, azaz délutánját, még keservesebb talán, mint az első tavaszi napot.

2.

Azon a napon tessék-lássék kivonult néhány rendfenntartó, ott toporogtak a menet szélén, maguk is élvezték az eseményeket egészen addig, amíg csődület nem támadt egy idegen nagyhatalom katonájának öltözött telepi körül. Ez a katona szerényen beállt a sorba, és megpróbált pontosan úgy viselkedni, mint a szarvas ördögök, katicabogarak, kártyák és dominók, hordóhasú rablóvezérek, hőemberek. Ez volt a veszte, állították többen is, ez a nagy igyekezete a mindenáron való beolvadásra, az asszimilálódásra a nagy kavargásban. A kéményseprő kezdte.

A kéményseprő rugós-drótos seprűjét a katona köré tekerte, és megpróbálta maga után rángatni a hóban, csak néhány másodperc erejéig ugyan, mert már ott hömpölygött-hullámozott a tömeg, akár egy színes hólavina, ott volt az összes szárnyas ördög, katicabogár, ott voltak a kártyalapok és a dominók. A felvonulásnak ezzel vége szakadt; a rendfenntartók ijedten hebegtek-habogtak. A katona ott feküdt a hóban. Maszk-szája körül friss, habos vér tekergőzött. Egy dühödt farkasnak öltözött telepi valamilyen törvénycikkelyt emlegetett, de pontosan senki sem értette, mit is akar, mire is gondol, hiszen a katonára olyan szakszerűen volt felerősítve a jelmez,

mintha az már nem is jelmez lett volna, hanem valódi tartozéka, és elhalt mellette minden kommentár.

A torkokból szinte egyhangon szállt a felkiáltás:

— Milyen élethűek ezek a maszkok!

3.

Kitavaszkodott. Sokan visszatértek a telepre azok közül, akiket olyan hosszú ideig hiába vártak vissza.

A *Vasárnapi Hírnök* vezércikkében hozta a hírt, hogy a telep déli nyúlványain, a folyótól balra, a Gerincesen, egyhamar beindul a bauxit kitermelése. Lévéen, hogy azok állami földek, kéri az illetékes pásztorokat, hogy vonuljanak mielőbb más mezőkre és így tovább, összes birkáikkal.

Ezek a pásztorok — különös népség. A telep az idők folyamán megtanulta, hogy a pásztoroknak elrendelni semmit nem lehet, még a törvény erejével sem. Látszólag bólogatnak, aztán ami az egyik fülükön bement, az máris ment ki a másikon. Válaszképpen nagyokat röhögnek, akkora hangerővel olykor, hogy a déli gerinc verte vissza a pokoli hahotát. A telepiek kereskedni se nagyon tudtak velük, mert a pásztorok mindenkit becsaptak: a bőrok böglyösek voltak, a sajt pedig piszkos, mindennek a tetejébe pedig az áraik lehetetlenül magasak. Egyszer meg is írta a *Vasárnapi Hírnök* a telepiek szívéből jövő fenyegetést: Vigyázat, pásztorok — és így tovább. Azt mondják, egyikük sem tud olvasni, de annak a cikknek mégis minden szavát betéve tudták, és akkorákat röhögtek rajta, hogy a déli hegygerinc verte vissza a hangot; pontosan a bauxitfölkdek verték, egyelőre benöve ugyan áthághatatlan bozóttal, törpe cserfákkal, bogánccsal és hasonló, haszontalan növényzettel. Ez volt a pásztorok birodalma.

A csodálatos munkaalkalmak hallatára a telep felbolydult. A pénz gondolata megmozgatta az agyvelőket. A sánta borbély az alumínium előnyeiről suttogott bepamacsolt arcú kliensei fülébe, a maszkkészítő pedig már látta maga előtt a telep új nyersanyagából készült, ezüstösen csillogó maszkokat.

Hétfői nap volt, amikor megérkezett egy csapat munkás, egy bulldózer, több teherautó degeszre megrakva barakképítésre alkalmas faáruval; jött egy szamar nagyságú komondor láncon, jöttek fehér köpenyes nők üstökkel, fazéknyi merőkanalakkal. Elkezdődött a méricskélés és a szaladgálás.

Kövéren hömpölygött lenn a folyó. Egyes telepiek a jó fogás reményében ott kuporogtak a part mohos szikláin, és irigykedve néztek az után, aki már összecsomagolt és füttyörészve állt tovább, holott minden telepi jól tudta, hogy a folyónak ez az egyetlen pontja, ahol halat ember még nem fogott, természetesen a pásztorok kivételével, de azok állítólag nyersen meg is eszik.

Az utóbbi napokban a pásztorok mintha nem mutatkoztak volna. Azelőtt néha a telepre is lehallatszott kurjongatásuk, kutyákat káromló ordítózásuk vagy csak egyszerű, éneknek nevezett kántálásuk, egymással való kötözködésük lármája. Ennek már régen vége, elvértve birkabégetést ha hallottak, a pásztorok útját pedig vékony füstcsík jelezte itt-ott. Ezekre is ráférne egy alaposabb megrendszabályozás — csóválták a telepiek a fejüket —, valahogy betörni őket! Ilyen állattartás már Közép-Ázsiában sincs, ott is megvan a legeltetés rendje, ezek meg itt basáskodnak és ijesztgetnek. Bármit is mondasz nekik, csak fogják a hasukat, és nevetnek, a könnyük is kicsordul, pedig a folyónak ezen a szakaszán ritkán beszélnek nevettetős dolgokról, ezután még annyira sem, hiszen beindult a bauxitművekkel kapcsolatos, több holdas tervezés.

Kezdek gombamód kinőni a földből a felvonulási épületek, jöttek a különböző elevátorok, és a *Vasárnapi Hírnök* öklömnyi címbetűkkel hozta jelentéseit: Hírek a bauxitmezőkről.

Különösen száraz, enyhe tavasz volt, és abban az évben már áprilisban elkezdődött a varjújárás, ami annyit jelentett, hogy a varjak egyre gyakrabban ültek tort a cserjés ágbogai közt reménytelenül fennakadt és örökre odagubancolódott birkák fölött. Amint a pásztorok felfigyeltek a varjaknak egy-egy ilyen füstszerű gyülekezésére, odaszáguldottak, és a szétmarcangolt tetem láttára akkorát nevettek, hogy a könnyük is kicsordult; este véresre verték a kutyákat, néhányukba bele is lőttek, azok meg bukfencezve zuhantak alá — némelyikük még vinnyogva — a martos felett, bele a folyóba.

A szőlőskertek tájáról figyeltek fel először a füstre. Közel a barakkokhoz. Sokan legyintettek, gondolva, hogy ez csak afféle jelzőtűz, amelyet a pásztorok szoktak gyújtani, útjukat jelezve egymásnak. Többször is figyelmeztették ugyan a telepiek őket, hogy hagyjanak fel ezzel a veszélyes szokásukkal, de csak nevettek, jobb esetben hányták a számárfület és továbbálltak. A füst egyre magasabbra tört, majd hirtelen összezsugorodott, azután pedig

szélesedni kezdett. A szürke gombolyagnak a keleti szél éppen a kezére járt; még be sem alkonyodott, tüzes lángok nyaldosták az eget. Akár egy kivilágított folyami hajó — mondták a telepiek. Sötétedésre már égtek a barakkok, recsegtek a pallódesházak. Az állványokat mint éles fűrész támadta meg a tüzes nyelv: belekapott a bocskorukba, és amikor felében-harmadában befészkelte magát a fába, az tehetetlenül eldőlt, és mint lassan égő csillagszóró szenesedett egyre fölfelé, a legfelső ágak csúcsáig.

Voltak, akik esküdöztek, hogy a pásztorok behajtották birkáikat a folyóvízbe, a kutyákat pedig az utolsóig kiirtották. Mások — és ez a maszkkészítő tábora volt — azt állították, hogy maguk a pásztorok menekültek a folyó ingoványos mellékágaiba; megint mások szerint ez csak afféle mendemonda, mert igenis látták, amint nehéz köpenyükkal gyözködve futásnak eredtek, dél felé, és csak nagyon kevesen nevettek közülük. Lehetek vagy húszan.

A kéményseprő, a füstmérgezés hatásán oltogató telepiek nyugtatására, egy szent könyvből kántálni kezdett fennhangon (állítólag a Bírak Könyvéből): „Éppen akkor kezdett a felhő felemelkedni a városból, mint egy füstoszlop. És mikor aztán Benjámín hátratekintett, látta, hogy íme a város lángjai már felérik az eget.”

— Mit beszélsz hülyeségeket — sipítja a felesége. — Hol ég itt a város? Miféle példálózás ez? Hát nem azért vagyunk itt mi mindnyájan, hogy megakadályozzuk a tüzet?

— Világos — védekezik a kántáló. — Világos. De azért egy kis irodalmi példálózás soha nem árt meg.

— Ez igaz — suttogja a felesége. Az asszony, hogy arcát jobban megvédje a füsttől, egy megmagyarázhatatlan módon előkerült hóember-maszkot akasztott magára, és így csapkodta a kiégett barakk ajtajának megmaradt keretét egy virgácsszerű ágcsomóval, közvetlenül a *Vasárnapi Hírnök* főszerkesztője mellett, akinek a tűz kitörése óta most jött meg először a hangja. Elfúlva kiabálta:

— Hát a Zsoltárok Könyvét ismered-e, te kéményseprő? Azt, hogy: „Az igazak öröklik a földet, és mindvégig rajta lakoznak?”

— Hú, ezt nagyon szépen mondtad — kiáltja a kéményseprő, és kormos kabátujjába törli lecsorgó könnyeit.

— Ne sírj már, öreg komám — veri hátba a szerkesztő —, meglátod, hajnalig egyedül is eloltjuk ezt a tüzet. Akkor azután alumíniummal szegjük be ezt a kis telepet. Tűzálló alumíniummal. Apropos, tudsz még valamit idézni abból a te könyvedből? Persze, úgy átvitt értelemben.

-
- A Prédikátor Könyvére gondolsz?
 - Akármelyikre. Te tudod.
 - Például: „...és az ütközetben senkit el nem bocsátanak, és a gonoszság nem szabadítja meg azt, aki azzal él”.
 - Ez igen! De erre majd még kitérünk alkalmasint — szól, és égési sebeit tapogatja.